

حقوق حاکم بر آثار هنری

و

کنوانسیون‌های بین‌المللی

مرجان کر دیچه

کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل

دیباچه

دکتر محمود عرفانی

استاد دانشکده حقوق دانشگاه تهران

عضو آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی

سرشناسه	: کردبچه، مرجان
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق حاکم بر آثار هنری و کنوانسیون‌های بین‌المللی / مرجان کردبچه؛ دیبچه محمود عرفانی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۴ ص.
شابک	: 978-600-114-153-9
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۱۹]-۱۲۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: مالکیت معنوی.
موضوع	: مالکیت معنوی - - ایران
موضوع	: تمهیدات بین‌المللی
موضوع	: حق مؤلف - - قوانین و مقررات - - ایران
شناسه افزوده	: عرفانی، محمود، ۱۳۱۶-، مقدمه‌نویس.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ح ۷/ک ۱/۱۴۰ K14
رده‌بندی دهویی	: ۳۴۷/۰۴۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۲۶۷۹۹۰

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب حقوقی و مجموعه قوانین با تخفیف دائمی
تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بالاتر از خیابان لبافی‌نژاد
کوچه بهشت آئین، پلاک ۲۱، طبقه اول شرقی
تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

حقوق حاکم بر آثار هنری و کنوانسیون‌های بین‌المللی

تألیف: مرجان کردبچه

با دیبچه: دکتر محمود عرفانی

چاپ اول: ۱۳۹۰ - شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

حروفچینی: زرنگاران مهرخلاق

قیمت: ۴۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-153-9

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۱۵۳-۹

Abbreviation

1. AL AI: Association Littéraire et Artistique Internationale
جامعه بین الملل ادبی و هنری
2. GATT: The General Agreement on Tariff and Trade.
موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت
3. MFN: Most Favoured Nation Principle.
اصل رفتار دولت کامله الوداد
4. NAFTA: North American Free Trade Agreement.
موافقت نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی
5. OTA: Office of Technology Assessment.
دفتر ارزیابی فناوری
6. TRIPS: Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights.
موافقت نامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری
7. UCC: Universal Copyright Convention.
کنوانسیون جهانی کپی رایت
8. UNESCO: The United Nations Educational Scientific and Cultural Organization.
سازمان فرهنگی، علمی و آموزشی ملل متحد
9. VARA: Visual Artistic Rights Act.
قانون حقوق هنرمندان آثار تجسمی
10. WCT: WIPO Copyright Treaty.
معاهده کپی رایت سازمان جهانی مالکیت فکری
11. WIPO: World Intellectual Property Organization.
سازمان جهانی مالکیت فکری
12. WTO: World Trade Organization.
سازمان تجارت جهانی

فهرست مطالب

دبیاجه ۹

مقدمه ۱۳

بخش اول: کلیات و تحولات بین‌المللی حقوق پدید آورندگان

الف - کلیات ۲۱

ب - تاریخچه و اهداف تأسیس (WIPO) ۲۷

ج - اندیشه‌های بین‌المللی مالکیت حقوقی ۳۳

د - فرایند الحاق ایران به کنوانسیون برن ۴۱

بخش دوم: منابع حمایتی و ضمانت اجرای حقوق در موافقت‌نامه (TRIPS)

الف - بررسی منابع حمایتی حقوق پدیدآورنده در موافقت‌نامه (TRIPS) ۴۹

ب - نظام پدید آورندگان در موافقت‌نامه (TRIPS) ۵۶

ج - ضمانت اجرای حقوق در سطح بین‌المللی ۶۱

د - نحوه تضمین اجرای حقوق مالکیت فکری در موافقت‌نامه (TRIPS) ۷۰

ه - سایر مسائل مطروحه در موافقت‌نامه (TRIPS) ۷۷

بخش سوم: بررسی تطبیقی حقوق پدیدآورندگان و تحلیل و نقد قانون ۱۳۴۸

الف - آثار مورد حمایت ۷۹

ب - شرط حمایت از ذی‌نفع ۸۱

ج - حقوق مورد حمایت ۸۶

د - مدت حمایت ۹۳

ه - تحلیل و نقد قانون ۱۳۴۸ ۹۸

• نتیجه‌گیری و پیشنهادها ۱۰۹

• منابع ۱۱۹

• پیوست‌ها ۱۲۳

۱- قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ ۱۲۵

۲- آئین‌نامه اجرایی قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۵۰ ۱۳۱

۳- اصلاح آئین‌نامه اجرایی قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۷۹ ۱۳۵

۴- قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ ۱۳۶

۵- قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ ۱۳۸

• چکیده انگلیسی ۱۴۱

دیباچه

فلاسفه یونان، سقراط، افلاطون و سیسرون دخل و تصرف یا نسخه برداری غیر مجاز از آثار خود را توسط دیگران محکوم نمودند. پس از اختراع چاپ و صنعت آن، ناشران و پدیدآورندگان در مقابل کپی برداری و فروش آثار بدون مجوز، نیاز به حمایت قانونی پیدا کردند زیرا اخلاق ایجاب می کرد که نباید اثر دیگری را سرقت کنند. لذا حمایت از حقوق مادی و معنوی آثار ادبی و هنری (کپی رایت Copyright) و جلوگیری از رقابت غیرقانونی همچنین سرقت ادبی و هنری در قوانین کشورهای چون فرانسه، آلمان و انگلیس در مورد اهداء حق انحصاری نمایش، تکثیر و توزیع آثار برای مدت محدود به اشخاص ذی نفع پیش بینی گردید. در ضمن ضمانت اجرایی مانند جریمه نقدی، ضبط و مصادره کپی های غیر قانونی و جبران خسارت برای نقض حق انحصاری تکثیر و توزیع در نظر گرفته شده که نشانگر نظام امروز کپی رایت می باشد.

در قرن ۱۷ و ۱۸ در حقوق نوشته (Droit Ecrit فرانسه) و حقوق مشترک (Common Law انگلستان) کپی رایت به عنوان حق مالکیت یا امتیاز بین فروشندگان کتاب و حقوق دانان مورد بحث قرار گرفت که به موجب آن پدیدآورنده نمی توانست حق مالکیت دائمی نسبت به اثر خود داشته باشد ولی در مدت زمان محدود مورد حمایت قانونی قرار می گرفت. کشورهای حقوق نوشته گرچه کپی رایت را واجد خصایص مالکیت می دانستند ولی به آن طرز تفکر فلسفی داده و معتقد بودند که اثر مولف بیان کننده شخصیت او نیز می باشد و حق طبیعی پدیدآورنده است که از نظر معنوی و بهره برداری اقتصادی مورد حمایت قرار گیرد.

در ایران پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری از دوران باستان مورد احترام بوده و آثار مزبور مقدس ترین نوع مالکیت شناخته می شده است. قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان که بر اثر تلاش حقوق دانان ایران و با اقتباس از حقوق فرانسه تهیه

گردیده در ۱۱ دی ماه ۱۳۴۸ تصویب شد که به موجب آن حقوق مادی و معنوی پدیدآورنده مورد حمایت قانونی قرار گرفته است. آیین نامه اجرایی قانون مزبور در ۴ دی ماه ۱۳۵۰ با اصلاحات بعدی در ۷ ماده به تصویب رسید. همچنین ماده ۱۲ اصلاحی قانون مزبور در مرداد ۱۳۸۹ اظهار داشته مدت استفاده از حقوق مادی پدید آورندگان که به موجب وصایت یا وراثت منتقل می‌شود از تاریخ مرگ ۵۰ سال است و اگر وارثی برای پدیدآورنده وجود نداشته باشد یا در اثر وصایت به کسی منتقل نشده باشد به منظور استفاده عمومی در اختیار حاکم اسلامی یا ولی فقیه قرار خواهد گرفت. براساس تبصره این قانون مدت حمایت اثر مشترک موضوع ماده ۶ این قانون ۵۰ سال بعد از فوت آخرین پدیدآورنده خواهد بود. به موجب ماده ۲ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی ۶ دی ماه ۱۳۵۲ تکثیر کتب و نشریات به همان زبان و شکلی که چاپ شده به قصد فروش یا بهره‌برداری چاپ، افست یا عکس برداری یا طرق مشابه بدون اجازه صاحب حق ممنوع می‌باشد. ماده ۳ اضافه می‌کند: "نسخه برداری، ضبط یا تکثیر آثار صوتی که بر روی صفحه یا نوار یا هر وسیله دیگر ضبط شده است بدون اجازه صاحبان حق یا تولیدکنندگان انحصاری یا قائم مقام قانونی آنان برای فروش ممنوع است." در ضمن آیین نامه صدور پروانه نمایش انواع فیلم مصوب شهریور سال ۱۳۴۴، نمایش هر گونه فیلم سینمایی و اسلاید رادر سالن‌های عمومی سینما و تلویزیون موکول به موافقت هیات نظارت نموده است. قانون حمایت از حقوق پدید آورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای که در ۴ دی ماه ۱۳۷۹ شامل ۱۷ ماده می‌باشد به تصویب رسید مقرر می‌دارد: حق نشر، عرضه، اجرا و حق بهره‌برداری مادی و معنوی نرم‌افزار رایانه‌ای متعلق به پدیدآورندگان است.

امروز، ضوابط کپی رایت جنبه جهانی پیدا کرده و کشورها با هماهنگی قوانین خود علاوه بر الحاق به کنوانسیون‌ها و موافقت نامه‌های مختلف، با سایر کشورها نیز مبادرت به تنظیم معاهدات دو جانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی نموده اند.

حقوق کپی برداری در خصوص آثار هنری قلمرو وسیع و متنوعی را در بر می‌گیرد که تا حد زیادی ناشی از تنوع حوزه‌های مختلف هنری از جمله موسیقی، تئاتر، سینما و هنرهای تجسمی می‌باشد. در قلمروهای موسیقی، تئاتر و سینما، حقوق نسخه اثر به هنگام پخش آن مطرح شده و جنبه تجاری پیدا می‌کند، چراکه در همه این هنرها اثر هنری پس از خلق توسط هنرمند "تکثیر" شده و در اختیار مصرف کنندگان قرار گیرد. در واقع آن چه که در دسترس همگان قرار داده می‌شود، نه نسخه آفریده هنرمند، بلکه کپی تکثیر شده آن به صورت نوار، کتاب یا در شکل جدید آن CD است. با این ترتیب قوانین

موضوعه حقوق اثر، ناظر بر کنترل تکثیر غیرمجاز آن است اما در حوزه هنرهای تجسمی مساله قدری پیچیده تر است، چرا که در بسیاری شاخه ها مانند: گرافیک، نقاشی و مجسمه، اثر هنری واجد کیفیت بی همتا (Unique) است و بنابراین ماهیت حقوق کپی رایت بیشتر متوجه مسائلی از قبیل تقلید، کپی برداری، جعل (Fake) و یا حقوق انتشار و نمایش اثر هنری است که به اصالت (Originality) و صحت (Authenticity) اثر هنری مربوط می شود. برای نمونه دعاوی مشهوری در باب کپی برداری از تابلوی نقاشی یک هنرمند شاخص و در اغلب موارد متوفی، یا تقلید از یک نشانه (logo) که یک طرح گرافیکی است و یا درج بدون اجازه عکس و کاریکاتور متعلق به یک هنرمند در یک نشریه مطرح شده است. قوانین موجود متأسفانه در این قبیل موارد فاقد دقت و صراحت کافی است و برخلاف موارد مربوط به تکثیر و توزیع اثر، در خصوص جعل و یا تقلید آن اغلب خاموش است.

کتاب حاضر راجع به "حقوق حاکم بر آثار هنری و کنوانسیون های بین المللی" حاصل تلاش پژوهشی نویسنده محترم در موضوع مذکور با مطالعه کنوانسیون برن در زمینه کپی رایت و موافقتنامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS)، کنوانسیون جهانی کپی رایت (UCC)، موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (GAAT)، سازمان تجارت جهانی (WTO)، عهدنامه کپی رایت، سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) و اصل ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر به ویژه بررسی قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ ایران و ضرورت بازنگری در آن می باشد و در پایان این پژوهش مولف پیشنهادات خود را با طرح مواد قانونی با توجه به تحولات عظیم حقوق مربوط به مالکیت ادبی و هنری که در حوزه های مختلف خلاقیت فکری و هنری به وقوع پیوسته، ارائه نموده است.

شایان ذکر است در ۴۰ سال گذشته شاهد ضعف قانون مذکور در ایران بوده ایم. مضافاً آن که الحاق به کنوانسیون برن و (TRIPS) از جمله شرایط عضویت در (WTO) می باشد. مولف کتاب کاستی ها و نواقص حقوقی را با تائید به ضرورت الحاق به کنوانسیون های مذکور و انطباق قانون ایران با قوانین داخلی و بین المللی به تفصیل بیان نموده است. اکنون که لایحه الحاق به کنوانسیون برن در مجلس شورای اسلامی مطرح است مطالعه این کتاب و سایر کتب و رساله های مرتبط با آن مفید به نظر می رسد و امید است که برای حقوق دانان، نویسندگان و هنرمندان با توجه به جدید بودن موضوع و کمبود منابع در این زمینه مفید واقع شود.

دکتر محمود عرفانی

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

عضو آکادمی بین المللی حقوق تطبیقی - پائیز ۱۳۸۹

مقدمه مؤلف

غیر از هنر که تاج سر آفرینش است دوران هیچ منزلتی پایدار نیست افکار بشر و دستاوردهای فکری و هنری او را نمی‌توان در چارچوب مرزهای داخلی محصور نمود. دانش و هنر فرآورده‌های بین‌الملل هستند که مرزی نمی‌شناسند و با پیشرفت‌های اخیر، تسریع انتقال اطلاعات را فراهم آورده و جریان بین‌المللی انتقال دانش نیز سرعت و افزایش چشمگیری یافته است. ارتقاء سطح دانش عمومی سبب شده که استفاده از محصولات و آثار هنری در انحصار طبقه خاصی نباشد و همین امر سبب افزایش تقاضا در خصوص این کالاها شده است.

کشور ایران با برخورداری از تمدنی چندین هزار ساله نقش بسیار ممتازی را در تعالی هنر ایفا نموده است. این تمدن تاریخی بخش اعظمی از توسعه و تکامل خود را مرهون آفرینش‌های ادبی، هنری ایرانیان بوده که در اعصار مختلف بدیع‌ترین و برجسته‌ترین فرآورده‌های خلاق بشری را پدید آورده است. حکومت‌های ایرانی اغلب حامی و مشوق هنر بوده و به انحاء مختلف مادی و معنوی، آفرینندگان آنها را مورد حمایت خویش قرار داده‌اند. در دوران اخیر نیز بارقه‌های این سیاست هنرپروری با شدت و ضعف دیده می‌شود. نکته‌ای که در این میان معمولاً مورد غفلت واقع شده اهمیت حمایت معنوی از آثار هنری و حقوق پدید آورندگان آنها است. هر زمان که صحبت از هنر و حمایت از هنرمندان مطرح می‌شود حمایت مادی به مفهوم سرمایه‌گذاری بیشتر و یا خرید آثار توسط دستگاه‌های دولتی مطمح نظر قرار می‌گیرد. در حالی که امروزه جهان پیشگام در عرصه هنری، حمایت حقوقی و مفهومی از آثار هنری را به اندازه حمایت مادی و اقتصادی مورد توجه قرار می‌دهد.

این مهم البته مستلزم بررسی‌های حقوقی و دقت نظرهای قانونی است که قاعدتاً بر عهده جامعه حقوق‌دانان و مجریان قضایی کشور است. لیکن متأسفانه با وجود قوانین

موجود در ایران عملاً به دلایل مختلفی آفرینش‌های هنری از حمایت حقوقی لازم برخوردار نیست. کتاب حاضر دلایل این نارسایی‌ها را بررسی کرده و با تحلیل قوانین موضوعه موجود کشور و مقایسه آن با کنوانسیون‌های بین‌المللی و در رأس آنها «کنوانسیون برن» و نیز تحلیل مشکلات گریبانگیر در راه اجرای این قوانین، راهکارهای برون‌رفت از نقایص حقوقی موجود در حوزه هنر و آفرینش‌های هنری را ارائه می‌نماید.

در این خصوص ابتدا لازم است تلاش‌های تحقیقاتی که در این زمینه صورت پذیرفته مورد اشاره قرار گرفته تا علت نارسایی حقوقی موجود و راهبردهای نیل به شرایط مطلوب مطرح گردد. شایان ذکر است موضوع حمایت حقوقی از آفرینش‌های هنری به مفهوم حراست از حقوق مالکیت مفهومی^۱ مورد توجه قرار گرفته شده است تا پدیده کپی‌برداری، تکثیر و پخش غیر قانونی آثار هنری و ادبی به دقت تحلیل و مشکلات اجرایی و قانونی آن در راه جلوگیری از این پدیده مخرب خاطر نشان شود. اضافه می‌نماید، با توجه به گسترش مبادلات آثار هنری و امکان‌های جدید بررسی خرید و فروش آثار هنری و بطور کلی در اقتصاد هنر فراهم شده لازم است تا تسهیلات حقوقی برای این امر پیش‌بینی تا به رونق این صحنه فرهنگی - اقتصادی از حیث حقوقی و قانونی مساعدت نماید.

پدیده‌ها، آفرینش‌ها و تراوش‌های فکری بشر به نوعی با حقوق و حمایت آنها ارتباط دارد. هر چند زمینه نیاز به حقوق مالکیت فکری از اوایل قرن پانزدهم میلادی شکل گرفت ولی اولین بار در خصوص حق اختراع در سال ۱۴۷۴ در شهر ونیز وضع شد و هر مخترع حق داشت. انحصار بهره‌مندی از منافع حاصل از آن را به مدت ۱۰ سال نصیب خود سازد. در بریتانیا، پارلمان در سال ۱۷۰۹ با تصویب قانون آن (Anne)^۲ حق مؤلف را به رسمیت شناخت و سال ۱۷۴۱ پادشاه دانمارک حقوق مؤلفان را می‌پذیرد. اما در اوایل قرن نوزدهم از سالهای ۱۸۷۳ به بعد، حمایت از هنرمند با تصویب کنوانسیون‌های مهم بین‌المللی در زمینه حمایت از حقوق مالکیت فکری به اوج خود رسید. نمونه بارز آن کنوانسیون پاریس راجع به حمایت از مالکیت صنعتی^۳ ۲۰ مارس ۱۸۸۳ در شهر پاریس و کنوانسیون برن در جهت حمایت از آثار ادبی و هنری^۴ ۹ سپتامبر ۱۸۸۶ در شهر برن (سوئیس) انعقاد یافته‌اند. در سال ۱۹۶۷ میلادی

1- Conceptual property Law.

2- The statute of Anne (The Act of queen Anne)

3- The Paris Convention of March, 1883, for The Protection of Industrial Property.

4- The Berne Convention of September 9, 1886 for the Protection of Literary and Artistic Works.

کنوانسیون تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری^۱ به تصویب رسید و یکی از سازمان‌های تخصصی وابسته به سازمان ملل متحد بوده و مقر آن شهر ژنو (سوئیس) که مسئول امور مربوط به موافقت‌نامه‌ها و معاهدات مالکیت فکری می‌باشد. با گسترش دامنه تجارت بین‌المللی و نقش روز افزون آثار فکری و هنری در این زمینه از اواخر قرن بیستم ۱۹۷۰ میلادی به بعد با توجه به توسعه فن‌آوری‌های جدید مثل انتقال ماهواره‌ای و انتقال اطلاعات از طریق پایگاههای اطلاعاتی شبکه‌های بین‌المللی کامپیوتری از یکسو و افزایش سرقت‌های ادبی و هنری به علت تسهیل امکان نسخه‌برداری و تکثیر از سوی دیگر، مؤلفان و هنرمندان و سرمایه‌گذاران در آثار فکری و هنری بر دولت‌ها فشار بیشتری جهت تضمین مؤثر حقوق ایشان در سطح بین‌المللی وارد ساختند و لذا در جریان مذاکرات همایش اروگوئه در چهارچوب موافقت‌نامه عمومی راجع به تعرفه‌ها و تجارت (GATT)^۲ مسأله نحوه حمایت یکسان در خصوص مالکیت فکری نیز مطرح شد. زیرا در نظام تجاری بین‌المللی جدید محصولات فکری و هنری مانند سایر کالاها و خدمات که موضوع مذاکرات همایش اروگوئه بودند دارای جنبه‌های تجاری بود و باید در مورد آن تصمیم‌گیری می‌شد. نتایج این مذاکرات در موافقت‌نامه مربوط به جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS)^۳ در مراکش ۱۹۹۴ منعکس گردید که جهش کیفی عظیمی را در زمینه حقوق مالکیت فکری ایجاد نمود. با تشکیل سازمان تجارت جهانی (WTO)^۴ تمامی کشورهای عضو این سازمان متعهد شدند که مقررات ملی خود را به گونه‌ای تغییر دهند که با قواعد مندرج در گات ۱۹۹۴ و موافقت‌نامه‌های آن از جمله موافقت‌نامه مربوط به جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS) هماهنگ باشد. این تعهد برای سایر کشورهایی که بعداً بخواهند به این سازمان ملحق شوند نیز لازم‌الرعايه خواهد بود.

موافقت‌نامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری (TRIPS) که جزء لاینفک اسناد لازم‌الاجرای سازمان جهانی تجارت است، یکی از جامع‌ترین و کامل‌ترین مقررات درباره حقوق مالکیت فکری محسوب می‌گردد که تاکنون در سطح بین‌المللی وجود داشته است. این موافقت‌نامه از نظر پوشش، انواع مختلف حقوق مالکیت فکری را شامل گردیده و مقررات ماهوی نسبتاً کاملی را در راستای حمایت از آنها بیان می‌دارد، به طوری که در بندهای اول و دوم ماده ۲ موافقت‌نامه (TRIPS) ملاحظه می‌شود این

1- World Intellectual Property Organization (WIPO)

2- The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)

3- Agreement of Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights. (TRIPS)

4- World Trade Organization (WTO)

موافقت‌نامه با چهار سند بین‌المللی مربوط به حمایت از حقوق مالکیت فکری به شرح زیر ارتباط دارد:

- ۱- کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی که شامل ۳۰ ماده می‌باشد.
 - ۲- کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری که شامل ۳۸ ماده و یک ضمیمه ۶ ماده‌ای است.
 - ۳- کنوانسیون رم برای حمایت از اجرا کنندگان، تولید کنندگان آثار صوتی و سازمان‌های پخش رادیو تلویزیونی و مشتمل بر ۳۴ ماده است.
 - ۴- معاهده حقوق مالکیت فکری در مورد مدارهای یکپارچه که شامل ۲۰ ماده است.
- ایران علی‌رغم تلاش‌های فراوان تاکنون موفق نشده به عضویت سازمان تجارت جهانی درآید و در حال حاضر به عنوان عضو ناظر در WTO می‌باشد.^۱
- بدیهی است پس از نهایی شدن عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، مکلف به اجرای مقررات موافقت‌نامه (TRIPS) خواهد بود زیرا تمامی اعضا متعهد به انطباق مقررات داخلی خود با استانداردهای مطروحه در این موافقت‌نامه می‌باشند ضمناً الحاق به کنوانسیون برن نیز ضروری می‌باشد. طبق مقررات موافقت‌نامه در خصوص حمایت از آثار ادبی و هنری باید مقررات ماهوی کنوانسیون برن مواد ۱-۲۲ در تدوین قوانین مربوطه به حمایت از حقوق مؤلفان و پدید آورندگان به عنوان حداقل حمایت‌های مقرر مد نظر قرار گیرد.

در خصوص کمی‌رایت^۲ اولین قرارداد بین‌المللی «قرارداد برن» سال ۱۸۸۶ منعقد شد و ۱۸۹۶ در پاریس، ۱۹۰۸ در برلین، ۱۹۱۴ در برن، ۱۹۲۸ در رم، ۱۹۴۸ در بروکسل، ۱۹۶۷ در استکهلم، ۱۹۷۱ در پاریس و سرانجام در ۲۸ سپتامبر ۱۹۷۹ تجدیدنظر گردید.

حقوق حاکم بر پدید آورندگان آثار هنری از مصادیق بارز حقوق مالکیت فکری است حمایت از نوآوری و ابتکار پدید آورندگان مذکور را به عنوان یک هدف مورد توجه قرار می‌دهد. طبق اصل ۲۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸): «هر کس حق دارد از حمایت مادی و معنوی آثار فرهنگی، هنری و علمی خویش بهره‌مند گردد».

بررسی‌ها و مطالعات انجام شده در این موضوع ضرورت بازنگری در قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ را به اثبات می‌رساند. این امر به خصوص به دلیل تحولات عظیمی است که در حوزه‌های مختلف خلاقیت‌های فکری

۱- دکتر عرفانی، محمود، حقوق تجارت بین‌الملل، جلد پنجم، انتشارات جنگل ۱۳۸۹، از ص ۲۴۵ تا ۲۶۰.

و فرهنگی به وقوع پیوسته است، به طوری که در خلال چهل سال گذشته شاهد ضعف اجرای قانون مذکور بوده‌ایم.

برابر قوانین موجود، کلیه محاکم عمومی ایران می‌توانند به دعاوی مربوط به حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان رسیدگی کند در حالی که دنیای پیچیده و مدرن علمی و فرهنگی معاصر بویژه با گسترش روزافزون رسانه‌ها و رهیافت‌های نوین در آفرینش هنری، ایجاب می‌نماید دادگاه تخصصی ویژه برای حل و فصل دعاوی مربوط تأسیس گردد.

بیش از ۱۲۰ سال از تصویب کنوانسیون برن در خصوص کپی‌رایت سپری شده لیکن ایران تاکنون به این کنوانسیون و نیز دیگر کنوانسیون‌های مربوطه ملحق نشده است.

در ایران «قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان»^۱ در تاریخ ۱۳۴۸/۱۰/۱۱ و اصلاح این‌نامه اجرائی آن^۲ تصویب شده است و برای تکمیل آن، قانون دیگری با عنوان «قانون ترجمه، تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی»^۳ ۱۳۵۲/۱۰/۶ به تصویب رسید و به قوت خود باقی است. این قانون حاوی ۱۲ ماده و ۱ تبصره است.

بعد از تصویب و اجرای دو قانون داخلی فوق، دولت ایران به میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۳۵۱/۸/۴ و همچنین میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۳۵۱/۸/۲۳ ملحق شد. متعاقباً «قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای»^۴ ۱۳۷۹/۱۰/۴ مشتمل بر ۱۷ ماده مورد تصویب قرار گرفت و «قانون تجارت الکترونیکی» در ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ در ۹۸ ماده تصویب شد.

قانون کپی‌رایت از حقوق فرانسه اقتباس شده و «کنوانسیون جهانی کپی‌رایت»^۵ نقاط ضعف کنوانسیون برن را بر طرف نموده است کنوانسیون‌های خاص در زمینه

۱- روزنامه رسمی شماره ۷۲۸۸ مورخ ۱۳۴۸/۱۱/۲۱.

۲- روزنامه رسمی شماره ۷۸۵۵ مورخ ۱۳۵۰/۱۰/۲۶.

۳- روزنامه رسمی شماره ۸۶۶۴ مورخ ۱۳۵۲/۱۱/۱۳.

The Law of translation and Reproduction of book, Periodicals and of Audio works was Passed in 1973.

۴- روزنامه رسمی شماره ۱۶۲۸۱-۱۳۷۹/۱۰/۲۵.

اگر نرم‌افزار عنوان اختراع داشته باشد در آن حالت جزء مالکیت‌های صنعتی (حق اختراع) خواهد بود.

Law of Protecting software producers was approved in 2000.

5- Universal Copyright Convention (UCC).

حقوق مجاور یا حقوق مرتبط^۱ برای حمایت از هنرمندان اجراکنندگان^۲ و تولیدکنندگان آثار صوتی^۳ و سازمانهای پخش برنامه^۴ در سال ۱۹۶۱ در رم به تصویب رسیده است که با توسعه تکنولوژی اهمیت زیادی کسب نموده است. همچنین در سال ۲۰۰۵ به دنبال کنفرانس دوحه در مورد فرهنگ عامه فولکلور تصمیماتی اتخاذ گردید.^۵

نظر به محتوی و ماهیت کنوانسیونهای منطقه‌ای و بین‌المللی در مورد حقوق پدید آورنده می‌توان مجموع کنوانسیون‌ها و قراردادهای بین‌المللی حمایت از حقوق مؤلف و هنرمند را به سه گروه: کنوانسیون‌های بین‌المللی، عهدنامه‌های خاص قاره آمریکا و توافقات ویژه قاره اروپا طبقه‌بندی نمود که گروه اول تأثیر جهانی در حمایت کپی‌رایت دارد ولی معاهدات گروه دوم و سوم از ویژگی‌های قاره‌ای و منطقه‌ای برخوردار است و آثار مثبت بین‌المللی ندارند. در جهان کنونی بر خلاف قرون گذشته کپی‌رایت اهمیت زیادی پیدا کرده است و در بیشتر کشورها قوانینی در جهت شناخت حقوق ناشی از مالکیت پدید آورنده و روش‌های حمایت از آنها به تصویب رسیده است و اکثر حقوقدانان به اهمیت و ضرورت شناسایی آن اقرار دارند و دولت‌ها را در حمایت جدی از آن تشویق نموده‌اند. در ایران نیز بطوریکه اشاره شد قوانینی در جهت حمایت از حقوق پدیدآورنده به تصویب رسیده است، اما حمایت از آثار هنری کمتر مورد بحث و شناسایی قرار گرفته است. البته با توجه به نقش حقوقی آن و اهمیت ضمانت اجرای ناشی از تعرض به آفرینش‌های فکری و حقوق هنرمندان تاکنون مطالعات جدی و روشن بعمل نیامده است همچنین پراکندگی مطالب، روزآمد و کامل نبودن آنها از دید خوانندگان و محققان پوشیده نیست. در هر جامعه مدنی حمایت از حقوق پدید آورنده نه تنها پایه اقتصادی رونق تولید آثار علمی، فرهنگی و هنری است بلکه نهادهای حقوقی و سیاسی را در این رهگذر متحول می‌سازد و هنرمند یا متجلی ساختن روح و اندیشه خویش در کالبد اثر می‌تواند جامعه را در افکار و احساسات خود، فرهنگ، تمدن، اخلاق و عرفان سهم سازد. حاصل این افکار و اندیشه‌ها، به سرعت در سطح جهان انتقال می‌یابد و از زبانی به زبانی دیگر ترجمه می‌شود. این انتقال از طریق رسانه‌ها در اختیار جوامع قرار می‌گیرد در چنین جهانی دامنه حق مادی و معنوی پدیدآورندگان از مرزهای محدود فراتر رفته و وسعت بین‌المللی پیدا می‌کند، در نتیجه

1- Neighboring Rights or Related Rights.

2- Performing Artists

3- Producers of Phonograms

4- Broadcasting Organization.

۵- دکتر عرفانی، محمود، حقوق تجارت به زبان ساده، نشر میزان، چاپ هفتم، ۱۳۸۵، ص ۲۸۵.

حمایت از هر خلاقه در سطح بین‌الملل ضروری می‌باشد و حقوق بین‌الملل نقش مهمی را در این زمینه ایفاء می‌نماید.

واژه «کپی‌رایت» ناظر به مهمترین فعلی است که در مورد آثار ادبی و هنری صورت می‌پذیرد یعنی تکثیر کردن یک اثر مانند: کتاب، نقاشی، مجسمه، عکس، فیلم و... که تنها از سوی خود پدید آورنده اثر یا با اجازه وی باید صورت پذیرد و واژه «حق مؤلف» اشاره به شخصی دارد که آفریننده اثر ادبی و هنری است و شخص مالک دستاورد و ثمره فکر خود می‌باشد. به طور کلی هرگونه استفاده غیر قانونی از آثار تحت حمایت کپی‌رایت منجر به نقض کپی‌رایت^۱ می‌شود.

عضویت ایران در کنوانسیون‌های بین‌المللی از جمله کنوانسیون برن و سایر کنوانسیون‌های مرتبط با آن موجبات تسهیل تأمین حمایت‌های حقوقی بویژه در سطح بین‌الملل از آفرینش‌های هنری و ادبی را فراهم خواهد ساخت.

نقص قوانین موجود داخلی به خصوص عدم وجود دادگاه تخصصی به منظور رسیدگی به مشکلات پدیدآورندگان نارسایی‌هایی به‌ویژه عدم ضمانت اجرای ناشی از تعرض به محصولات فکری و خلاقیت هنری برای جلوگیری از تجاوزاتی که به حقوق هنرمندان می‌گردد، لازم به بررسی آن در راستای تکمیل قوانین موجود و تمهیدات لازم از نظر ضمانت اجرای قوانین ضروری بنظر می‌رسد.

با توجه به اوضاع کنونی جهان و روابط و اتحاد بین کشورها، ایران نمی‌تواند از صحنه فعال جهانی دور بماند و این امر منجر به تعرض به حقوق پدیدآورندگان آثار هنری است و موجبات تضعیف و خلاقیت هنری آنان را فراهم می‌آورد. بدیهی است با اتخاذ مواضع مناسب و طراحی یک استراتژی هدفمند و با آگاهی در خصوص حمایت از حقوق پدیدآورنده در سطح ملی و بین‌المللی بهره‌مندی از پیامدهای مثبت آن قابل توجه خواهد بود. با توجه به اسناد بین‌المللی موجود، حمایت از حقوق مالکیت فکری، خصوصاً ابتکار کشورهای توسعه یافته که مرحله‌ای از تکامل را طی کرده و این روند تبعاتی را برای کشورهای در حال توسعه و ایران در پی داشته است. اکنون بررسی و نقد قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ ضروری به نظر می‌رسد.

کتاب حاضر حمایت از کپی‌رایت در ایران و انطباق قوانین داخلی با کنوانسیون‌های بین‌المللی را به لحاظ نظری و راهبردی مورد بررسی قرار داده و کاستی‌ها و نواقص

حقوقی آن را شناسایی و تحلیل می‌نماید و در پایان طرح قانونی برای اصلاح قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ پیشنهاد شده است امید است که مورد توجه قرار گیرد.

در پایان مراتب سپاس خود را به جناب آقای دکتر محمود عرفانی استاد محترم دانشگاه تهران تقدیم داشته و از این‌که همواره راهنما و مشوق اینجانب در دوران تحصیل در دانشگاه و پس از آن بوده و در این پژوهش نیز مرا از نظرات سودمند خود بهره‌مند ساخته عمیقاً قدردانی می‌نمایم.

مرجان کردبچه
کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل
پائیز ۱۳۸۹